

ክታብት ንምንታይ ኣዝዩ ኣድላዩ ይኸውን?

ዝኾነ ክታብት ክንሓምም እንተይገበረ ስርዓተ ተኸላኽሎና ክነቐቐሕ ይገብር እዩ። ብዙሓት ሓጺገኛታትን ተመሓላለፍቲን ሕማማት በዚ ቀሊልን ውፅኢታዊን ዝኾነ ሜላ ንምክልኻል ይኸኣል።

ካብታ ዝተወለድናሉ ግዜ ጀሚሩ፣ ብዘላቑነት ናብ ዝተፈላለዩ ብዙሓት ቫይረሳት፣ ባክተርያታትን ካልኦት ማክሮባትን ዝተቐላፀና ኢና። መብዛሕቱኦም ግምገማታት ኣይኮኑን፣ ብዙሓት ጠቐምቲ እንትኾኑ ዝተወሰኑ ግና ሕማም ክሰብሱ ይኸእሉ እዮም።

ስርዓተ ተኸላኽሎ ሰብናትና ኣብ ምክልኻል ተመሓላለፍቲ ሕማማት ይሕግዝ። ናብ ተመሓላለፊ ሕማም እንትንቐላፀ፣ ስርዓተ ተኸላኽሎ ተኸታተልቲ ምላሻት ብምልዕዓል ነቶም ማይክሮብስ ዩምክንን ግምገማታት ይደርጉን። ናብ ሕማም ምቅላፅ ብ ኣብዝሓ ናይ ምሉእ ዕድመ ምክልኻል (ተኸላኽሎ) ስለ ዝህብ በቲ ሕማም ዳግማይ ክንትሓዝ ኣይንኸእልን። ስርዓተ ተኸላኽሎና ነቲ ማይክሮብ “ይዘክሮ” እዩ።

ቀሊልን ውፅኢታዊን ምክልኻል

ዝኾነ ሕማም እንትህሉዎና ኣብ ምሉእ ዕድሜና ዝዘልቐ ተኸላኽሎ ነማዕብል። እንተኾነ፣ ገሊኦም ሕማማት ናብ ከቢድ ምትሕልላኽን ሓጺሓጺ ግዜ ድማ ናብ ሞት ክምርሑ ይኸእሉ እዮም። ዕላማ ክታብት ድማ ነዚ ተኸላኽሎኣዊነት ዝኾነ ዓይነት ሓጺጋ ሕማም እንተኣጋጠመና ንክንረኽቦ እዩ።

እንትንክተብ፣ “ውንታ/ምዝካር” ስርዓተ ተኸላኽሎና ይበራብር። ኣብ ግዜ ክታብት፣ ዝደኸመ ማይክሮብ፣ ምቃል ወይ ዝኾነ ንዕኡ ዝመስል ናብ ሰብነትና ይውሰኽ እዩ። ብድሕሪኡ ንሕና እንተይሓመምና ስርዓተ ተኸላኽሎና ይበራብር ማለት እዩ። ገሊኦም ዝሕዙና ሓጺገኛ ሕማማት ብቐሊልን ውፅኢታዊን ሜላ ንምክልኻል ይክኣል እዩ። ንገሊኦም ሕማማት፣ ክታብት ንምሉእ ዕድመ ክከላኸል ይኸእል፣ ንካልኦት ድማ ፅልዎኦም ድሕሪ ዝተወሰነ ዓመት ስለ ዝጠፍኡ ኣሓዳልቲ ዓቕናት የድልዩ እዮም።

ዕሽላት ክታብታት ኣፀቢቐም ይፃወሩ

ስርዓተ ተኸላኽሎና ኣቐዲሙ ኣብ ማህፀን እንተለና ነቶም ምስ ተወለድና ዘጋጥሙና ዝተፈላለዩ ማይክሮባት ንክቃለስ እዩ ዝዳለው። ክታብታት ናይ ሓጺ ቁልዓ ንእሽተይ ክፋል ዓቕሚ ተኸላኽሎ ጥራሕ እናተጠቐሙ ነቲ ተኸላኽሎ ኣብ ዝደጋገሙ ሕማማት ከም ቁሪ ዝበሉ ካብ ዝጥቀሙሉ ብዝነኣሰ ብርኪ ናብ ስራሕ የክትዉ። ዕሽላት እንበኣር ክታብታት ኣፀቢቐም ይፃወሩ እዮም፣ ዝተፈላለዩ ክታብታት ምስ ምርካብ ሓዊሱ።

ሓበራዊ ተኸላኽሎ

ዝበዘሐ ክፋል ህዝቢ ኣንፃር ሓጺ ሕማም እንትኸተብ፣ እቲ ሕማም ዝዝርግሑሉ ውሱናት ሰባት ይህሉዎ እዮም። እዚ ድማ ነቶም ዘይተከተቡ ውሑዳት ይከላኸል እዩ።

ብሓገዝ ክታብት፣ ንገሊኦም ሕማማት ካብ ዓለም መሊእካ ንምጥፋኽ ይክኣል እዩ። ክሳብ ሓዚ፣ እዚ ኣብ በዲዶ (smallpox) ተረጋገፀ እዩ።

መደብ ተኸላኽሎኣዊነት ቁልዕነት

ኣብ ኖርወይ ኩሉ ክታብት ወለንታዊ እዩ።

ንቁልዕ-ን ንኣባፅሕን ክወሃቡ ዝምከሩ ክታብታት ድማ ኣንፃር ዓሰርተ ክልተ ዝተፈላለዩ ሕማማት፣ ሮታቫይረስ፣ ዲፍተርያ፣ ቴታነስ፣ ሰዓል ተኸተኸታ፣ ኣልምሲ፣ ሕማማት ምስ ሃሞሬላስ ኢንፍሉዌንዛ ዓይነት ቢ (ሂብ)፣ ሄፓቲተስን ቫይረስ ፓሮሎማ (ኤቸፒቪ) መንሸሮ ኣፍ ደገ ማህፀንን ካልኦት ብ ኤቸፒቪ ዝመፅኡ ካንሰራት ይከላኸሉ። ገሊኦም ቁልዕ-ኦ እውን ክታብት ኣንፃር ሳንባ መንቀርሳ ይወሃቡ እዮም። ኩሎም እዞም ሕማማት ህይወት ናብ ሓጺጋ ዘብፀሑ ወይ ናብ ከቢድ ፀገም ክብፀሑ ዝኸእሉ እዮም።

መብዛሕትኡ ግዛ ክታበት ዝጅመር ቁልዓ ሸዱሸተ ሰሙን እንትገብር እዩ። እዞም ኣናሕሽቲ ቁልዑ ኣንፃር ዝተፈለለዩ ሕማማት እንተዘይተኸቲቦም ስለ ዝፀለዉ፣ ክታበት ዝረኽቡሉ ግዛ ክዝንግዕ ኣይግብኡን። ቁልዓ ትምህርቲ ኣብ ዝጅምረሉ ዕድመ እንትበፀሐ ኣሓዳልቲ ዓቕናት መድሓኒት ይወሃቡ።

ክታበታት ከመይ ኢሎም ይወሃቡ?

ክታበት ሮታቫይረስ ብኣፍ ይወሃብ (ዝስተይ ክታበት)። ካልኦት ክታበታት ድማ ብመርፍ ይወሃቡ። ኣብዞም ክታበታት ሜርኩሪ ከም ዓቃቢ ኮይኑ ኣብ መደብ ተሽለኽሎኣዊነት ቁልዕነት ኣብ ረብሓ ኣይውዕልን።

ዝተሓዋወሱ ክታበታት

መደብ ተሽለኽሎኣዊነት ቁልዕነት ኖርወይ ኣብ 1952 እንትጅመር ምትሕውዋስ ክታበታት ክወሃብ ተጀመረ እዩ። እዞም ኣንፃር ዝተፈለለዩ ሕማማት ዝወሃቡ ክታበታት ድማ ብሓደ መርፍእ እንትወሃቡ ቁልዓ ውሑድ ይውጋኡ። ምትሕውዋስ ክታበታት ኣብ ክታበታት ብብውልቅ እንትወሃቡ ካብ ዝህሉዎም ዝውሑድ ጎናዊ ፅልዋ ዓርእዩ።

እንትንክተብ ኣብ ሰብነትና እንታይ የጋጥም?

ኣብ ግዛ ክታበት ሰብነት ምስ ዝደኸሙ ማይክሮባት (ባክተርያ ወይ ቫይረስ)፣ ምቃል ማይክሮባት ወይ ዝኾነ ንዐኦም ነቶም ማይክሮባት ዝመስል ናብ ሰብነት ይኣቱው። ኣብቶም ክታበታት ዝርከብ ንጡፍ ነገር ምስ ስርዓተ ተሽለኽሎ ሰብነት እንትራኹብ፣ ነቶም “ኣማናዊ” ዝኾኑ ማይክሮባት ዝፈልዩ/ዘለልዩ ዋህዮታት ተሽለኽሎን ፀረ-ታህዋሶያን ይፍጠሩ። ዝተኸተበ ሰብ ምስቶም ማይክሮባት እንትራኹብ፣ ስርዓተ ተሽለኽሎ ድማ ሕማም ክከላኸል ዝኽእል ቅልጡፍን ብሉፅን ምላሽ ተሽለኽሎ ይህብ። እዚ ሰራሕ ሰብ ዝኾነ ዝተወሃበ ንጡፍ ተሽለኽሎ እዩ።

ፅቡቕ ክታበት እኹልን ንነገራዊ ግዛ ዝፀንሖን ካብ ሕማማት ዝከላኸልን እዩ። ብዝሒ ዘድልዩ ዓቕናት ካብ ክታበት ናብ ክታበት ይፈለገዩ እዩ። ንገሊኦም ክታበታት፣ ኣብ ህይወት ዘላቑ ምክልኻል ንምርክብ ኣሓያሊ ዓቕን ዘድልዩሉ ኩነታት ይርከብ እዩ። እዚም ድማ ከም ቲታነስ፣ ዲፍተርያ፣ ኣልምሲን ፐርቲሶስን ዝበሉ ይርከቡ። ኣሓዳልቲ ዓቕናት ኣብ ክታበታት ጉዕዞ እውን ከድልዩ ይኽእሉ እዮም።

እንታይነት ተሽለኽሎ!

ሰብነት ብማይኮባት (ቫይረስ፣ ባክተርያ፣ ፀግዕተኛ ወይ ዕሳው) እንትጥቀዕ፣ ነቶም ኣድለይቲ ዋህዮታት ተሽለኽሎ የለዓዕል። ካብ ሕማም ድሕሪ ምሕዋይ፣ ገሊኦም ዋህዮታት ተሽለኽሎ ነቶም ሰብነት ዝሕመሙ ማይክሮባት “ክዝክሩ” ይኽእሉ። እዚ ስነ-ተሽለኽሎኣዊ ውንታ ይበሃል። ካሊኦ ግዛ ሰብነት ምስቶም ማይክሮባት እንትራኹብ፣ እቲ ስርዓተ ተሽለኽሎ ይፈልዮም/ይፈልጦም እዩ። ናይ ሰብነት ናይ ምምካት ሕማማት ዝቐልጠፈን ኣዝዩ ዝሓየለን ስለ ዝኾኑ ነቲ ሰብ ካብ ሕማም ይከላኸሉ። እዚ ብተፈጥሮ እንረኽቦ ንጡፍ ተሽለኽሎ እዩ።